

PÉCZELI J. MINT MESEIRO.

A tanító költészet egyik műfaja az apolog, általában a mese.

A mese célja valamely általános igazságnak, minden-esetre erkölcsi tartalommal a becsosel hírnöknek érzékitése s alkalmazása. (Szász K. Az Aes. mes. Bpesti Szemle V. k. 317 uj f.)

Az érzékitést concret eset felvétele által eszközöljük, melyből aztán az általános szabályt elvonjuk (u. o. 298. l.). Ama concret esetet mindig cselekvénynek kell hordoznia. Cselekvény nélkül nincs mese.

Már az aesopi mesében is megvan a cselekvény, bár ezt a lehető legnagyobb egyszerűség jellemzi, «egy vonású cselekvényrajz» (u. o. 308. l.) az, a mit nyújt.

Cselekvényről lévén szó, méltán kérhető, hogy kik szokásos cselekvő személyei, általában egyénei? A mese egyéneit, alakjait a természetvilág (élő és élettelen lények), a hitrege, néprege, monda egyaránt szolgáltatják.

A természetvilágból vett lények, különösen az állatok szerepeltetésénél általános kellék a lélektani valószínűség, a bárányt p. nem szabad ravasznak, a szelet csendesnek festeni (I. Greguss Költészettan 118. l.).

Ezen alakok az aesopi mesében még merő típusok: bűnök és erények általában (I. Taine: La Fontaine et ses Fables 325. l.) vagyis a róka a ravaszságnak, a farkas a ragadozásnak, a tyúk a kurtaeszeségnek stb. megannyi tipikus képviselői (Szász K. u. o. 299. l.). Az Aesop rókái mind egy fajból valók (u. o. 300. l.). A farkas ismeretes panasza, midőn juhon lakmározó pásztorokat lát, hogy t. i. mily nagy zajt ütnek a pásztorok, midőn ő hasonlót cselekszik, hideg, mert határozatlan, másféle ragadozó szájába ép úgy illenek, mint a farkaséba (Taine i. h. 244. l.).

A mese ezen régibb alakjáról jól mondja Taine, hogy az semmi egyéb moralitásnál. Oktató, eszméltető iránya oly merően lép elő, hogy magát a cselekvényt, az elbeszélést is uralma alá hajtja, sőt az elbeszélés csak ismétlése a tanulásnak (Taine i. m. 322. l.).

Az egész mese tanulságával együtt egy okoskodásnak látszik, melyben amaz az éltétel, ez a következtetés. A tárgyat csak a tanulság kedvéért találták (Nisard. Fr. irod. t. III. 132. l.). Az assopi mese nem kerülő úton tör célja felé, melyet a kérdéses eszme vagy igazság felderítése, bizonyítása jelöl, ellenkezésképpen azon van, hogy mielőbb hozzá jusson, hogy minél előbb elélnk terjeszse tanulságát. E törekvés szűkebb mederbe szorítja aztán a cselekvényt; e gyorsaság mellett nem jut idő egyéni vonások nyomozására, jellemrajz, egyénítés helyett általános vonásokkal kell beérnie, a minőket s a mennyit a tanulságmérve megenged.

Aesop meséi a *bölcsészeti mese* («fable philosophique» Taine) imez álláspontját jelölik a világirodalomban.

A modern s különösen a költői mese («f. poétique» Taine) szintén nem lehet el általános és elvont eszmék nélkül, sőt azokat a bölcselőtől át is veszi, ámde belőlök egyéneket alakít (Taine 325. l.).

Az egyénítés tényezői: a részletek bősége s az egyéni jellemző vonások tükrözése s összefoglalása. Szükséges azonban, hogy azok is, ezek is egy eszme, egy benyomás eszközlésére szolgáljanak. Mindaz, mi erre nem hat, mi az eszmének felderítéséhez nem járul, arra nem foly be, fölöslegesnek tekintendő s a mese szerkezetébe nem illőnek.

Magoknak e részleteknek, tényeknek okbeli összefüggésére, a jellemmel való kapcsolatba hozására kitűnő gondja van a költői mesének, hiszen a logikát uralja, hol az ok egysége rendezi a hatások, okozatok változatosságát (Taine i. h. 340. l.). A bölcséleti mese inkább csak a tényeket jelzi.

A költői mese alakjai egyeznek a bölcséletiével, s épen úgy van tanulsága is, mely azok cselekvényében elélnk tárul.

Az alakokat illető lélektani valószínűség törvénye itt mit sem vesz szigorosságából. Sőt az illúzió teljessége, tökéletessége kedvéért e törvényt még mélyebben fogja fel s juttatja érvényre a költői mese; hiszen az állatok természete s szokásai s a mi erkölcsünk közti kapcsolatot keresi. Az oroszzlásban p. a valóságos királyt megillető és rendszerint jellemző külső fenség több vonásai fedezhetők fel; az alázatos arczkifejezésű, szerény tekin-

tetű, de azért villogó szemű *macska* s hypokritáink közt elég nagy a rokonság; az *ökröt* jellemző lassúság és komolyság külső vonásai méltán habilitálják őt ítélő bírói szerepre az ember és kigyó közt folyt juridikus ügyben (l. La Font. Nodier-féle kiad. 1828 X. könyv, 2. m.); a párja körül szerelmes gyöngédséggel sürgölődő galamb ép úgy Venus madara, mint a boldog házasság találó képviselője.

E külső rokonság adott tény lévén, az állatok a költői mesében, a poetica licentia jogezimén, az emberi társadalom kifejezőiként léphetnek fel.

De nem csupán az emberi társadalom nagy rajzát adja a k. mese, hanem tisztán nemzetivé is szorosbulhat, egy nemzet társadalmi, politikai s irodalmi viszonyaiból szövéen cselekvényét, Mi természetesb, mint hogy ez alapon jellemi összetettebbek, cselekvénye meg változatosabb, gazdagabb leszen, mint a bölcseletié.

A költői mesének is van tanulsága. Ámde míg a moralista meseíró egyenesen a végnek, a tanulságnak tart, hogy ezt a cselekvénytől mintegy elkülönítve hirdesse: addig a költői mesében csak esetleg s valamely személy beszédjében nyer kifejezést. Így elhelyezve, nem rideg parancs többé, hanem tény, elvi jellégét elvesztve a cselekvény tagja, a melyre befoly (Taine 229. l.).

La Fontaine maga figyelmeztet:

Une morale apporte de l'ennui
le conte fait passer le précepte avec lui

(Fables VI. 1. m.)

Ha egyáltalán nem olvadhat így a compositióba s külön elszigetelt helyre szorul, hangozzék mint felkiáltás, vagy a költő lelkéből sohajként emelkedjék fel, vagy mint vágy szálljon fel, így is, úgy is elveszti a száraz didaxis látszatát, a lélek mozgalmaként tűnven elé, s mert érzélem alá búvik, a költészet édes sajátjának tekinti s virágaiból egy maroknyit szivesen hint reája (V. ö. Taine i. h. 328. l.).

Ime a költői mesénél maga a tanulás is gazdagítja a cselekvényt. Igen is helyén van és megmagyarázható a költői mesét értve «a teljes és végképi egyszerűségtől való eltávozás» (Szász K. i. h. 301. l.).

A két mese különbségét világosan feltünteti, hogy a sok példa közül csak egyre utaljunk, «A tekenősbéka és sas» Aesopnál (Szabó Istv. fordít. 61. mese) és «la Tortue et les deux Canards» (La Font. X. 3.). Vagy hasonlítsuk össze p. «Az emberek hibái» cz. meséjét (Phædrus IV. k. 10. m. Szarvas G. fordit.) La Font. «La Besace» (I, 7) cz. meséjével. Álljon amaz itt egészében:

Jupiter két bördöt akasztott ránk; egyet
Hátunkra, telvét minhibáinkkal; s egyet
Mellünkre, tele mások gyöngeségeivel.
Azért nem látja senki önhianyait;
De hogyha más vét, azt bírálgatjuk legott.

Pbædrus egyszerüen az eredményt jelzi; La Fontainnél (l. a mese tartalmi ismertetését alább) mozgalmas kép tünik élénk; itt a majom, medve, elefánt stb. végül az ember élénkítik a cselekvényt, egymást megszóló versenyzőkkel drámaiságot visznek abba, s mi okát látjuk, ama dicstelen versenyzés eredményeül, hogy voltaképp hogyan és miért jutottunk ama kettős tarisznyához.

Az okszerűség kitünő szerepet játszik a költői mesében.

La Fontaine-nél, a költői mese megalkotójánál, a klasszikus példányai által nyújtott anyag ezért alakul át többnyire, mert La Font. a bölceleti mese által csak jelzett tényeket megokolja, általános eszméit eseményekké, egyénekké tömöríti, a hézagot, a tények sorozatában, betölti; nem bizonyító, fölösleges részleteket egyszerüen mellőz, egy szóval: «egy változtatást sem tesz ok nélkül» (Taine i. h. 63. l.).

A költői mesében minden vonás, minden részlet egy főeszme hatásos kifezéseért van s csak annyiban jogosult, a mennyiben erre közrehat. Az előadás különféle formái: elbeszélés, leírás, a monolog vagy a dialog, szóval a beszélgetés mind annak szolgálatában állanak, soha sincsenek önmagukért, hanem a cselekvényért, illetőleg az eszméért, melyet a cselekvény kifejez. Innen La Font. eme szabalya:

Contre pour conter me semble peu d'affaire
(Fables. VI. 1. m.)

Nem különben áll a dolog a külalakkal, a kifejezés módjával, sőt egyes szókkal is. Ezek is mind az eszmét uralják. Ha ez komoly, méltóságos; akkor La Fontainenél a külalak minden tényezőit megfelelő ünnepiesség, választékosság lengi át, ilyenkor zeng az ünnepies alexandrin, míg ellenkezőleg a kevésbé jelentős eszme könnyed gondolat, közönyös tárgy egyszerűbb formában jelen meg és kisebb verssorokat választ.

Az, ki irodalmunkba La Fontaine halhatatlan meséi közül többet átültetni megkísérle, Péczeli József volt (1750—1792), kinek irodalmi működése a francia iskola fejlődésének második stadiumát jelöli (l. Révai M. Élete és Munkái. Bán. 191. l.).

Ha műve címét olvassuk, mely így hangzik: Haszonnal Múlattató Mesék, Mellyeket Rész Szerint *Ésopusból* vett Rész szerint *Magá* Tsinált stb. (1788), látjuk, hogy ott La Font. nevéből szó sincsen.

Valóban nem is vallja be sehol Péczeli, hogy általan La Font. vont mintapéldánya. Mintha csak restelné La Font. gyűjteményét forrásának megvallani, hiszen hibáztatja benne, hogy néha szántszándékkal esett azon hibába, hogy a keresztyén vallásnak s jó erkölcsöknek rovására gyönyörködtesse a megvesztegetett szíveket (l. «Hazádat és anyai-nyelvedet szerető kedves olvasó» című előszavát).

Megírja röviden s feltűnőleg kevés rokonszenvvel La Font. életrajzát; itt is egészen elhallgatja La Fontainenek ő hozzá való viszonyát, mely, mint a részletes összehasonlítások kiderítendik, a kölcsönadóé vala.

Meséiben ott is, hol az anyag általan a klasszikus példányokból (Aesop, Phædrus) való kölcsönvételnek tekintendő, a tárgyalás menete, a cselekvény lefolyása, az egész szerkezet La Fontainere utalnak többnyire, mint közvetlen forrásra. Azután ő sem éri be a klasszikus mesék egyszerűségével, kevésszavúságával, hanem La Font. szélesebben körülíró modorát követi, e pontot illetőleg azonban az utánzásnak merőben külső módjához ért csupán: a szélesebb leírás, részletes elbeszélés nála jobbára öncélú, magáért van.

A tanulság az æsopi elkülönözöttségben jelen meg nála: nem tudja a cselekvény organismusába illeszteni. Mert valjon a

cselekvény határvövéül s a tanulság kezdetéül szolgáló effélék : Két dolgot juttat ez Olvasó ! eszedbe (II. mese), vagy : Ez a rövid mese czéloz az olyakra (VII. m.) vagy, E pogány mesének ez rövid értelme (XXVIII. m.) nem oly ridegek-e, mint az aësoi 'Ο μῦθος δηλοῖ (Jelenti a mese)?

Tanulásaiban nyilvánul főkép eredetisége — csakhogy kevés szerencsével. Tanulásai ugyanis néha egész egyházi beszéddé kerekednek, ennek felosztásait, részletezéseit formaszerrűleg követik, p.

Két dolgot juttat ez Olvasó ! eszedbe

*Első az, hogy nem kell senkit megutálni
Mert a légy is bosszút tud magán állni
Másik az, hogy a ki végez nagy dolgokat
Ne fujja fel magát stb.*

Általán tanulásai ritkán vannak az egyházi szószerék intő, korholó vagy buzdító irányának hijjával.

Péczei tanulásaiban czéloz társadalmi viszonyaira korának : ostromolja a sok kibuvót engedő törvénykezési eljárást, (XI. m.), korholja a fajés nemzettaadó főurakat (VIII m.), megrostálja a község viszonyát a reform. papsághoz (XVIII. m.). stb.

Eredeti, de korántsem szerencsés gondolat volt tőle, a tanulság keretébe, néhány mesénél, egész cselekvényt helyezni s így a tulajdonképeni s egy cselekvényt megkétszerezni, azaz inkább ismételni, mert a második mesében a cselekvény ugyanazon tengely körül forog, mint az elsőben, csak személyei változnak.

A mese szerkezetében legtöbb helyt mégis La Font. nyomán jár, hiszen olyan vonásokban tűnik fel utánzása, melyek által La Fontaine klasszikus elődjének példányait korrigálja, mely vonások tehát La Font. kétségtelen egyéni sajátjai.

Eredeti inventiója tehát nem igen van, a mi azonban nem volna baj, hiszen «világhírű költő is lehet, a nélkül, hogy egynél több jóra való inventiót birna felmutatni» (Arany J. Próz. Dolg. Zrinyi és Tasso 82. l.).

Az anyag maradhat kölcsönzöttnek, de a kivitelnek, a fel-dolgozás módjának eredetinek kell lennie. Példa rá : «Sziget ve-

delme», hasonlókép kitünő példa La Font. is, (ki egyébiránt nem egy kitünő inventióval dicsekszik).

Péczei eredeti inventióval, ha-hogy itt-ott akadnak, nem tud boldogulni, nem tud elbánni; azok nem mesék, melyeket saját inventióiból sző ki. Kérdés: meséknek maradnak-e La Font. remek alkotásai az ő keze alatt?

Vegyük erre nézve számba, hogy La Font. éppen meséiben «a legmélyebben nemzeti, francia» (Nisard i. h. 141. l.) s hogy c'est un Galois, qui parle à des Galois (Taine i. h. 55, l.) — s már eleve hajlandók leszünk a siker nagysága felől kételkedni.

Vegyük számba La Font. egyéniségét: a „bonhomme” éppen nem példányképe a jó férjeknek, kire nézve az egyház és állam rendőri intézmények (Taine i. h. 45. l.); elképzelhetjük tehát már a részletes összehasonlítás előtt, miként bánt el Péczei, a prédikátor, La Font. egyes helyeivel, melyekben, — La Font.-ben az embert jellemzőleg — a dévaj humor emeli szárnyait, vagy melyekben — írói egyéniséget jellemzőleg — «a maga tájszólamait, kifejező parasztosságát, bájos botlásait» (Nisard i. h. 143. l.) helyezi el.

La Font.-nek mint írónak jellemzésére nézve meg kell még jegyezni, hogy ő mindent mer eszméjének szabatos kifejezésére, sőt éreztetésére; a tájszavak és a régi nyelvkincs felhasználásában bámulatatosan ügyes — amazok használatában gondosan mellőzi a sértő, durva szót vagy kifejezést «a finom társaság irányát folyvást megtartotta» (Taine i. h. 65. l.).

Péczei imitatóiban szintén kifejezést nyer a pap és író. Pap levén kimeletlenül bánik el olyatén helyekkel (La F. meséiben), melyekben La Font. humora erkölcsi törvény által nem korlátozott repkedést veszen; mint írónak pedig a nyelv nincs oly hatalmában, hogy a tárgyak vagy gondolatok tarkaságának, a jellemek különféleségének megfelelő stylust teremtene, állandó versidoma a magyar alexandrin, páros rímekkel (a francia iskola versformája). Külső technikája elég korrekt, ügyel a metszetre, rímei általán kifogástalanok (testek-kerestek IV. m.; végettefeleséget, hajnala-vala VI. m.; a lába-nyomába X. m.; lélek-élek XVII. m. stb). Elég folyamatos előadásának, nyelvének élvezetét többször megzavarja a latinos szók belekeverése, melyek a mellett

néha rímként össze is csengenek: titulusunk-virtusunk (XIX. mese) s csak oly szolgálatot tesznek a magyar költői technikának, mint f. a Katalin legendában a következő rímelések:

Hogy lássák az disputálást
És ily erős arguálást.

R. M. Költ. T. I. k. 98. l.

Eszméi általán a szigorú erkölcs törvényétől áthatottak — ámde kifejezéseiben többször nem eléggé választékos, s ha nem is a jó erkölcsöt, de a jó ízlést mindenesetre megsérti (V. ö. tekergette rájok irigy szemeit VIII. m. | tsípás szeme X. m. | Vén farát a juhász a hátára tette XIII. m. | vizell az órára XVII. m. | meg-öszült vén disznó XXVIII. m. | a paraszt szörnyen elbődül XXX. m. | ha mi *előt* lelték (a hajban) azt benne nem hagyták XXXII. m. | óh ostoba számár XXXV. m.) s felsége szabadon vitte bőrét XLIII. m. | az irigység miatt düjjedt az ágyéka XLV. mese stb.

A parlagiságtól az ő műve sem ment (v. ö. Ballagi A. A m. kir. testörs. tört. 281. l.).

Az ikes igék elleni vétségeit Révai magasztalással egyes megróvással illeti: *Magnam nominis celebritatem meruit nostra hac ætate Pétzelius; verum et ille sæpe hic* — az ikes igéket érti «*secunda forma indeterminata*» — *labitur* (l. Elab. Gram. 934. l.).

Nehéz eldönteni, mint pap vagy író rontott-e többet La Font. bájos alkotásain. Meséket fordít s ezek jobbára predikátiók, erkölcsi elbeszélések lesznek nála.

«Péczei meséket ada, Merópot és Tankrédet, Alzirt, Zayrt, Voltaire után. 's a Hevey' siralmait . . . s valljuk meg mind ez szomorú bizonytsága vala előmenetelünknek» (Kazinczy. Pály. eml. Tud. Gyüjt. 1828. XII. köt. 102. l.).

La Fontaine meséiben a XVII. század társadalmát, a francia társadalmat s általán az emberi társadalmat festi (Taine i. h. 74. l.).

Állatokkal eszközli ezt általán. A mese természeténél fogva embert rejt el az állatban, emberi tulajdonságokkal rajzolja az állatokat. La Font. így festé őket (Taine i. h. 181. l.).

Az állatoknak meséiben élénk táruló képcsarnokában a társadalom minden rétege, a királytól le a póríg, képviselve van.

Másrészt általános erkölcsi fogalmakat is egyénít, s ismét többnyire állatok által. Ez La Font. bevallott tendenciája:

Je tache . . tourner *le vice* en ridicule
Ne pouvant l'attaquer avec des bras d'Hercule

Tantôt je peins en un récit
La sottise vanité jointe avecque l'envie

Tel est ce chétif animal
Qui voulut en grosseur au boeuf se rendre égal.
J'oppose quelquefois par une double image
Le vice à la vertu, la sottise au bon sens
Les agneaux aux loups ravissants
La mouche à la fourmi; faisant de cet ouvrage
Une ample comédie à cent actes divers

(Livre V. I.)

A kétféle képcsarnok elsejét nyissa meg

I. A király.

A király képét La F.-nél az oroszlán viseli. Ő ennek teljes tudatában van s maga is mondja: Je suis rois (Fabl. XII. k. I. m.)

Jellemvonása, a korlátlan hatalom kicsapongásai mellett is, a nemes büszkeség, méltóság.

Nagylelkűségét festi Péczelinél «Oroszlán, egér» cz. (XLIV. m.).

Az egér az oroszlán körmei közé esik, ez megkegyelmez életének.

Az egér nem marad hálátlan. A törbe jutott oroszlánt, a háló szétrágása által, megszabadítja.

A mesét mind Phædrusnál (IV. Gudius app.), mind La Font.-nél (II. 11.) megtaláljuk.

Az oroszlán nagylelkűsége az eszme, s ezt nem egy sikerrel fejezi ki Phædrus és La Font.

Phædrusnál az egérnek kegyelemért kell esedeznie, meg kell vallania botor tettét — úgy szabadul meg. La Font.-nél az állatok királya ez alkalommal megmutatá, hogy ki, s kegyelemkérésre nem várva visszaadja az egérnek életét.

La Font.	Pécz.
Le roi des animaux	de ez megmutatta
Montra ce quil était et lui donna	Ki legyen s életét visszadta
la vie	Mondván: az állatok hatalmas ki- rallya
	Az ok nélkül való vérontást utálja.

Kétségtelenül a nagylelkűség rajza találóbb La Font.-nél, a néma szép tett ékesszólóbb meghatóbb, nála, mint Péczelinél, hol okoskodás fűződik hozzá. Ám hogy Pécz. meséje imitáció, ezt a következő párhuzamos egymásmelléállítás is kideríti:

La Font.	Pécz.
Ce bien fait ne fut pas perdu	Nem veszett el a jó, bár ki hitte
Quel qu'un auroit-il jamais cru	volna
Qu'un lion d'un rat eût affaire	Hogy soha Felsége egérre szorulna.

La Fontaine-i reminiscenciákat mutat, «Oroszlán, légy, pók» (II. m.) v. ö. La Font. II. 9.

Az oroszlán La Font.-nél általában nemes királyi alak; Péczelinél e nagyságot elveszti az oroszlán az «Oroszlán és társai» cz. mesében (XXII. m.). Egy oroszlánt rajzol, mely a királyi kegytől megfosztva, épen nem királyi módon viselkedik. Fűnek-fának panaszkodik. Önérzetét végre társainak egyike serkenti fel:

Cavallér vagy, könnyű lesz elélned,

s vadászatra vezeti s ennek zsákmányán érezteti vele a munka mézét. — E mese csak annyiban érdemel emtítést, mert eredetinek tekinthető Péczelinél; látni való, hogy Pécz. teremtő erejéről, művészi érzékéről épen nem nyújt fényes bizonyítékot.

2. Az udvoronc (udvari ember; courtesan).

Az uralkodó kényéhez simuló udvaronc La Font.-nál a róka. Ravaszság, kitűnő elmeél jellemzik; a mellett bátorság, lélekjelenetét soha sem veszti. Szorult helyzetben minden körülményt képes és tud kizsákmányolni «mindenből fegyvert csinál».

Péczelinél ilyen szorult helyzetben — kútban találjuk: Róka, Farkas (XX. m.). A róka u. i. a holdnak a kut vizében

visszatükröződő képét sajtnak nézve, leszáll érte a kutba; csalódása kiderülvén, ha fufanggal is, szabadulni törekszik. A történetesen a kuthoz vetődő farkast, inyének az állítólagos sajt felséges ízével való csiklandása által, rábirja, hogy a kutyapárkányon levő másik vederben lebecsátkozzék, miáltal ő aztán megmenekül.

A mese kidolgozásában Péczeli nyilván La Fontainet tartja szem előtt (Le Loup et le Renard XI. 6.); a mese La Font. inventiója.

La Font.-nél e mese sokkal terjedelmesebb, Péczeli a cselekvényt lehetőleg összetömöríti — ezáltal több oly mozzanatot ejtven el, melyek azt La Font.-nél élénken színezik s a cselekvénynek valószínűséget kölcsönöznek. Igy La Font. kitünő műérzéke leszámol a természeti tényezőkkel is; lássuk hogyan? A rókának a kutba való lebecsátkozásakor még teli hold két nap múlva már megfogy — félhold — a kerek sajt felére olvad. La Font. rókája természetesen a farkasnak a pompás sajtnak már felét ajánlja fel. A sajt Faunus készítménye, Ió adta hozzá a tejet; Jupiter étvágya e sajt izelésére mindig helyre szokott állni. A sajtnak e sikerült leírását elejti Péczeli; pedig nyilvánvaló, hogy a farkas elhatározására az ily leírásnak be kellett folynia.

A farkas a kut mélyébe bocsátkozik — a róká némán emelkedik fel La Font.-nél. Péczeli rókája meg túl a veszélyen kezd gunyolódva példázgatni:

Hé én is úgy tettem
A feljövés módját eszembe nem vettem
Jól jártam, hogy ide jöttél szerentsére
S kivált hogy nem néztél a dolog végére
Róka vagyok esmérsz, tudod természetem
Mással jót nem teszek, tsalok ha tehetem.

E példázgatás teljesen fölösleges; La Font. rókájánál igen is helyén van a megszabadulás fejében ragyogó szónoki tehetséget kifejtenie; a hódító szónoklat nála természetes eszköz.

3. Az előkelő vagy a nemes.

La Font. az előkelőt általán úgy rajzolja, mint ki sokat tart társadalmi állása felől; szívesen érezteti előkelő voltát az

alsóbb rangúakkal; leereszkedésében pedig mindig van valami sértő, rokonszenvében gúnyos, visszataszító; ez oldalról mutatja be az előkelőt «Le chène et la roseau» cz. remek meséje (I. 22).

A függés viszonya reá nézve épen nem elviselhetetlen; bilincsei közt a szabádság egész báját nem ismeri ugyan, de a szolgaság érzete korántsem nyomja le. Ezen oldalról lép elének La Font. kutyájában: Le chien et le loup (I. 5.).

E jellemvonások egy határozott személyben egyesülnek végre, La Font. összesíti őket egy jellemképben — s ez de Jardinier et son Seigneur (IV. 4.) cz. meséjében történik.

Péczelinél az elsőnek (Le chène. .) Tserfa Nádszál (XV. m.) «a másodiknak (Le chien. .) Farkas, Kutya (XXXV. m.), a harmadiknak (Le Jardinier. .) «Nyul, Taksás, Vadász» (XXX. m.) cz. mesék, illetve imitációk felelnek. Az első kettő klaszikus tulajdon (v. ö. Aesop 143. m. és Phædr. III. 7.) — az utóbbi — a harmadik — La Font. kizárólagos tulajdona.

Péczeli meséi nem a klasszikus példányok, hanem La Font. említett meséinek imitációi.

Aesop egyszerűen elbeszéli az olajfa (Nád és olajfa, v. ö. La Font. I. 22. és Péczeli XV. «Tserfa Nádszál») tragikumát:

Kitartás, erősség s nyugalom felett pörlött a nádszál s olajfa. Míg az olajfa hitványnak és minden szellőre ingatagnak szidta a nádat, ez hallgatott, és nem szólott, de kissé várt. S a mint erős szél támadott, az ingatag és hajlékony nád könnyen kiállta azt, az olajfa ellenben, mert ellenszegült a vihar-
nak, erőszakosan ketté tört. (Szabó Istv. ford.) Péczeli meséjében a drámai elem a dialog nyilván La Font. utánzásávol jutott. A dialog azonban korántsem oly jellemzetes Péczelinél, mint La Font.-nél; ennek tölgyfája ezen szavakat intézi a nádhoz:

*Encore si vous naissiez à l'abri du
feuillage
Dont je couvre le voisinage
Vous n'auriez pas tant à souffrir
Je vous defendrais de l'orage*

Pécz.
*Legalább hogyha már én mellém
plántálna
A szélnek könnyebben kis erőd ki-
állna*

És ismét:

comme il disait ces mots . .

Le vent redouble ses efforts
Et fait si bien qu'il déracine
Celui . .

Pécz.

A hajló nádatska elsem végzészavát
Hogy egy szél tövestől kitepi a
tserfát.

Mint bánt el általában Péczeli La Font. meseanyagával, arra jobb példát alig találni, mint azt, melyet «NyulTaksás, Vadász» (XXX.) meséje nyújt. La Font. egy kertészről mesél, ki a kertpusztító nyul lelövésére felkeseri úrát — ez embereivel megjelen, előbb jót reggeliz; aztán üzőbe veszi csapatjával a nyulat; rémitő pusztítást visznek végbe a kertben — s a nyul mégis megszabadul.

Péczeli taksásánál a földesúr jelen meg «megalázza magát» s a vadászat előtt «paraszt fiöstökhöz feni éhes fogát; az üzőbe vett nyul, szörnyű kártevés után a vadász tarisznyájába jut. Péczeli a La Font. meseanyag több költői mozzanatát ejti el, melyek La Font. meséjének majd kedves bájta adnak, majd a nemes jellemzésére nézve lényeges alkotó részek.

La Font. kertje jázmintól és kakukfűtől illatozik, melyek a birtokos leányának, Margitnak, kellemes csokrokat szolgáltatnak.

Péczeli kertjében csak répa, bab, retek, káposzta tenyészik.

A nemes jellemrajza meg feltűnően megrövidül Péczelinél. Sértő jóakarata, leereszkedése a kertész serdülő leányával szemben, kit maga mellé ültet, s majd kezét, karját fogja meg, majd kendőjének egyik csúcsát emeli fel — e gyanus magaviselet összeségében, bár a jellemrajz egészéhez tartozik — Péczelinél egészen elmaradt.

4. A hatóság.

La Font. éles tekintete felkeresi a törvényszéki termék komikumát, nevetséges oldalait a komoly birói eljárásoknak humorosan öltözteti mesébe. Ezt satirizálja a «les Frelons et les Mouches à miel» (I. 21. m.); Péczelinél «Méhek, herék» (XI. m.).

A mese anyaga klasszikus tulajdon (Phæd. IV. 13. m.).

A gazdátlan mézen — ez a mese rövid tartalma — a méhek és herék porlekednek; a darázsbiró előtt folynak a tanuvalloások, a hangyák határozatlan tanuvalloása nem döntvén el

az ügyet, a méhek egyike a mézkészítést ajánlja, mely az igazságot kideritendi. Az ajánlatot a herék visszautasítják s ez által napfényre jő, hogy voltakép kit illet a méz.

Számba jöhet — Péczeli forrásának kimutatása szempontjából — sőt jelentős mozzanat, hogy a mézkészítés indítványa nála La Fontainevel öszhangzólag egy méhtől kerül ki, míg Phædrusnál maga a választott bíró, a darázs rendeli azt el.

Egyébként La Fontaine-re utalnak a következő egybevetések is:

	Pécz.
A l'oeuvre on connoit l'artisan :	Meg-lehet esmérni kit-kit munká-
La guepe ne sachant que dire à ces	járól.
raisons	<i>Sok egyéb tanukat a darázs eskelett</i>
<i>Fit enquette nouvelle, et pour plus</i>	Semmi bizonyosra de mégsem me-
<i>de lumière</i>	hetett
<i>Entendit une fourmilère.</i>	Előhivatta a dolgoz hangyákat.

A bírói eljárás hosszadalmas voltának humoros rajza meseteri La Font.-nél, e rajzból csak töredéket nyujt Péczeli, azt is a humor zománczának letörlésével.

5. A középosztály (polgár, szerencsefi [tarcaret], kereskedő).

Ez osztály alakjait a gög, a nagyzás egyáltalán nem jellemzi; polgári állása nem tölti ugyan be minden igényét, elégedetlen; mégis csak azzal kárpótolja magát a magasabb rangval szemben, hogy ellenszenvet, megvetést érez iránta; makacs; könnyen lázad — mégis gyávának marad.

A mellett azonban okos, tevékeny, gazdálkodó, szükmarkú (Taine 129, 138. l.). Ez utóbbi oldaláról mutatja be La Font. La Mouche et la Fourmi (IV. 3.) cz. meséje; Péczelinél «Légy, Hangya» (XL. m.)

A mese anyag klasszikus eredetű (Phædr. IV. 22.).

A mese tartalma röviden: a légy verseng, kötekedik a munkás hangyával. Amaz magas hangon, a kérdés nyelvén elsorolja helyzete dicső előnyeit. Az istenáldozatot Jupiter előtt izleli meg; palotákban lakik; a legszebb hölgyeket csókolja. — A tevékeny hangya épen nem válogat a gyengéd kifejezésekben

az üres szájhőssel szemben; a kérdés fennen hangzó szövegeit való értékükre szállítja le, tartalmatlanságukat kérlelhetetlen logikával mutatja ki.

Bizony dicső, ha istenek vendége vagy
De csak, ha meghívott vagy s nem tányérnyaló.
Királyokat s hölgyesókokat is emlegetsz
Midőn én téltre magot gyűjtök szorgosan
Ott látlak enni ganajt a falak körül
Oltáron állsz? Elűznek a hová repülsz.

(Szarvas G. ford.)

Péczei hangyája sokkal gyengébben replikál:

Király asztalához senki sem hiv téged,
Azért is ott minden néked ellenséged
Mindenünnen mivel nints ortzád, kivernek . .

Abbeli szentségtörésére, hogy «már Jupiter előtt ki-veszem a részem» nincs is szava, míg La Font. hangyája erős gunyval illeti:

Croyez-vous qu'il en vaille mieux?

La Font.-re utaló reminiscencia ezen mesében:

... d'un <i>prompt</i> trépas	<i>Kész</i> ellened middig keze az embernek
Cette importunité bien souvent est punie.	vagy: A melly helyre egyszer le-ülsz vagy leszállasz Többnyire te abból többé fel-nem állasz.
Les mouches . . . sont <i>chassées</i> :	Mindenünnen <i>kivernek</i> .

A kereskedők ismeretes túlzása áruik finomságának hirdetésében, szintén mesévé kerekedik La Fontaine-nél; ez a tárgya pl. a «Le Singe et le Léopard» (IX. 3.) cz. mesének; az üzérkedés fonákságát festi a L'ours et les deux Compagnons (V. 20); Péczelinél: Vadász, szűts, medve (XVII. m.).

Az áruszállítók vállalkozó szelleme nyer kifejezést a «La tortue et les deux Canards» (X. 3.) cz. mesében; két gunár az idegen országokat látni vágyó teknősbékát kész akár Amerikába szállítani. — Nem lesz érdektelen ezen alapján Aesop-féle

anyag, mesevázlat fejlődését végig kísérni, Aesop, La Font. és Péczeli meséiben.

Aesop így adja elő :

A teknősbéka kérte a sast, tanítaná meg repülni. Ennek emlékeztetésére, hogy az nem egyez természetével, még jobban neki esett kérelmével. Körmei közé fogván tehát, s magasra felvívén azt, onnan leeresztette. A sziklára pottyant teknősbéka összezúzott.

(Aesop. 61. m. Szabó J. ford.)

La Font.-nél a motívumok bővülnek s át is alakulnak. Teknősbékájánál a kirándulás, az utazás indító okául a *kiráncsi-ságot* veszi. A vállalkozó *két kacsagunár* (új motívum) szállító eszközül botot (új mot.) használ, melybe szájával belecsimpaszkodnia kellett a minden áron utazni óhajtónak. A bámuló sokaság a magasba fel ragadott állatot a teknősbékák királyának nézi és mondja, e felséges czím oly csábítóan hízeleg utazónknak, hogy nem állhatja meg szó nélkül, elbocsátja a szállító botot, hogy a tömegnek kijelentse : Királyné ! Igen is az vagyok. Megszólamlása vesztét okozza.

Péczelinél az *irigység* hajtja a teknőt a kősziklára, hogy onnan leereszkedve utánozza a sas reptét «az erdők urával verset repülhessen». Természetesen «ezer darabokra szakad.» Péczeli meséje ép oly kevésse aesopi, mint la-fontainei ; még az aesopi torzításának sem válik be.

6. A nép.

A nép La Fontainenél a társadalom azon osztálya, mely szellemi képzettségre nézve ép oly kevésse aristokratikus, mint a mily kevésse finom érzületű erkölcs dolgában. Szelleme műveletlen ; erkölcei jobbára parlagiak. A kettő közt organikus kapcsolat létezik ; mert «hogy az erkölcsök finomuljanak, a gondolatnak kell kifejlést nyernie» (Taine 151. l.).

1. Szellemi korlátoltságát meg is mosolyogja La Font. V. ö. Le Meunier et son fils III. 1. — Pécz. : Juhász, Szamár, Utasok (XIII. m.). La Citrouil et le Gland IX. 4. — Pécz. : Utas, Makk, Tök (IX. m.).

2. A szellem világa reá nézve kevés vonzó erővel bír — anyagi érdekek szolgálatában fogyasztja erőt. Nyomorog, teng, fárad; az élet kényelmét, derűjét nem ismeri s ha törekszik is utána, az érzéki örömben, anyagi jólétben keresi.

E röghöz tapadtságot festi ép oly naivul, mint humorosan : *La Laitière et le pot au lait* VII. 10. — Péczeli: Egy szegény házaspár XXIII. m.

3. A nép nyomora, insége, megható szánalomra indítják *La Fontaine* a «*La Mort et le Bûcheron* (I. 16.), jellemfestésének igazságánál fogva mindenha a szebbek közé fog tartozni meséi közt, v. ö. Pécz. «*Jobbágy, Halál*» (X. m.).

Péczelinél a «*Juhász, Szamár, Utasok*» cz. mese nyilván *La Font.* «*Le Meunier et son fils*» cz. mesére hűz.

A mese rövid tartalma ez: egy juhász szamarát vásárra akarja vinni, nem tudni, mi okból, lábait összekötve rudon viszi oda, illetve akarja vinni, fia segítségével; útközben a vásárra menők figyelmeztetik ezen eljárás fonákságára, a figyelmeztetésnek meglesz a hatása, először is a juhász ül fel a szamárra; jön egy utascapat, mely gáncsolni valót lel abban, hogy fiát gyalogolni hagyja, a juhász enged s fiát ülteti a szamárra; egy újabb utascapat meg a fiúval kötekedik:

Szép gyermek vagy, táthadd ott a szádat
Ki gyalog ereszted meg-öszült Apádat.

Most az apa is a szamárra ül — ekkor meg az izzadó állat lesz a szánalom tárgya, az apa és a fiu meg egyaránt a gúnyé: mindkettő leszál tehát «*gyalog mennek*» — ekkor is kell akadni egy gunyolodónak:

pajtás láttad mássát ennek?
Néz! paripájok van, mégis gyalog mennek.

A mese alap gondolata, hogy lehetetlen mindenkinek kedvére tenni.

A mese *La Fontaine* sajátja. A cselekvény kerekességéből nem vesz el annyi Péczelinél, mint inkább a jövő-menő utasok beszédének jellemzetes voltából.

La Font.-nél, midőn a fiú van a szamáron, az utascapat legidősebb tagja «*le plus vieux*» korholja az utazás kényelmesb

módját választó fiút; midőn a fiút az apa váltja fel: három leány gunyolódik vele. A gunyolódó fél mindig a gyalogos pártján áll.

Azaz jobban mondva: ott az előre haladt kor rokonszenvez az apával, itt meg a leányok, a fiatalság képviselői nyilatkoznak — bár közvetve — a fiú mellett, annak javára. La Font. nem ok nélkül jelöli meg a gunyolódók korát, sőt nemét.

Péczelinél egész általánosságban «utasok», «más utasok», «utas csata» (V. ö. Bar. Kisd. Szót. «serag, tsoport»; Gyarm. Vocab. «cohors») gunyolódik.

Az «Utas, Makk, Tökk» cz. mese rövid tartalma, hogy az utas a földön (kúszó) elhelyezett tökk elrendezésében a tölgyfáról lecsüggő kis termetű makkal szemben, czélszerűtlen eljárást lát a teremtő részéről.

A tölgy alá megy pihenni
Hogy ellankadt teste déli álmot végyen.

A fáról lehullott makk felszerkenői álmából s az elrendezés módjáról más gondolatra téríti.

Péczelinél a tökknek és makknak nem czélszerű elhelyezésén tűnődő utas reflexiói a fennálló társadalmi rend fonákságaival kapcsolódnak össze:

Sok agyatlan fejek ülnek a fő sorban
A felséges elmék tsúszkálnak a' porban.

E reflexiók skepsist teremnek lelkében:

Hiszem, hogy mindenek történetből vannak

La Font. parasztjának — villageois — reflexiói nem vágnak ily mélyre, körük is szűkebb; derültebb színezetűek, s éppen nem vonódnak be a skepsis borulatával. La Font. Garója szellemi korlátoltságában megnyugvó paraszt, ki szerette volna, ha az alkotó az ő tanácsával él:

C'est dommage, Garo, que tu n'est point entré
Au conseil de celui que prêche ton curé.

E reflexiók annyira megfeszítik csekély szellemi erejét, hogy maga is tart tőle, hogy eszméi zavarólag ne hassanak alvására

On ne dort point, . . . quand on a tant d'esprit,

Terhére van az az egy-két eszme is — szokatlan jelenség szellemvilágában; ez eszmék nem terjednek ki a társadalmi rendre; ő nem hasonlít össze analog viszonyokat — s a jellemzés igazsága csak így van megóva, míg Péczelinél az okoskodás veszélyezteti azt.

Az «utas» elnevezés magában ép oly határozatlan, tág értelmű, mint fönebb «az utasok», «csata».

Péczeli az «Egy szegény házaspár» cz. meséje a «La Laitiere et le pot au lait» szabad átdolgozása; a cselekvény szövéseben Péczelinél oly szálakat találunk, melyek P. inventiójából kerültek ki.

La Font. egy vásárra siető tejáros asszonyt mutat be oly szemléltető képben, hogy szinte előttünk tipeg el könnyű lépteivel, fején a tejes fazékkal. Menetközben képződnek ábrándképei, épülnek fellegvárjai: a tej árán fog venni tojást; a tojásokból kelnek ki a csirkék; a csirkék árából kerül ki a malacz; ezt hizlalás alá fogja, a hizó ára fel fog érni egy tehénével s borjaéval, őket a nyáj közt ugrándozni látni mi öröm leend. Képzelődé-sének kéjétől megittasultan maga is felszökell — a tej kiömlik s oda a borjú, tehén, malacz stb. reménye!

La Font. meséje, tanulságával együtt, lélektani tanulmány az ábrándozásról, hatásáról s a szerepről, mely abban az önszeretnek jut.

Péczelinél a nő férjestül jelen meg — mindkettő piheni napi fáradalmait; a gondolkozó férj sötéten néz a jövőbe:

. . . hogy éljünk feleség
Imé nints házunkban két napi eleség.

A nő távol áll a kétségbeeséstől: van ülő tyukja s meleg képzelődésének ez elég, hogy tarka-barka képekben, a jólét forrását tekintse benne. A tyuk csirkéket költ; a csirkéket «kotzák» követik, árukon «ragasztanak két lovat s szekeret» s aztán

egy nap megyünk fáért az erdőre
Másnap a malomba, onnan a mezőre
Vásárra nyargalunk Váradra s Budára . .

A nő forró képzelődésének a józanabb fantaziájú férj szegi

szárnyát — humorával, illetőleg realistikus felfogásával, mely a hus és vérből álló valóságnak jogait hangsúlyozza :

Hová mégy . . e fáradt lovakon
 Holott nem voltak még sem fűn, sem abrakon
 Már látom mindaddig kínozod szegényeket
 Mig a kutyák vélek nem töltik béleket.

Aztán haragjában :

ollyat *rug* az ágyon, hogy mindjárt leszakadt
 . . . eltört a tojás, 's a kotlás meg-halt . .

A rugás motivuma előfordul már Pilpay «santon»-jánál, tehát nem eredeti Péczelinél. Pilpay török barátja (?) santon-ja szintén az üres képzelődés embere, olajkorsóra építi szerencsés-jét: az olaj árán vásárol majd juhokat, ezek szaporodva nyáját fognak létre hozni. A nyáj árán majd házat is vehet elvégre; ekkor azonban házasságra is kell gondolnia. Megnősül — ama folytonos szerencse némi ellensúlyozására — makacs és engedetlen fia születik. Haragjában *megrúgja* — il lui porte un coup de pied s azonban eltöri az olajos korsót. (V. ö. La Font. meséinek Nodier-féle kiad. II. k. 39. l. a jegyzetben.)

A képzelődés e nemű kicsapongását népmesénk is ismeri. Greguss Á. «A két leányról» cz. mese másik felében azt veszi alapul, míg az első rész «a mester» meséjének kivonatos, de kitűnő fordítása (Greguss Á. Meséi. 143—146. l.).

A «Jobbágy Halál» cz. mese Péczelinél csak aesopi eredetű (20. m. Szabó J. ford.), ámde a La Font.-féle (I. 16.) átdolgozásnak imitációja. A mese tartalma közönségesen ismert. E helyütt elég leendő az egyezések alapján a közvetlen forrás kimutatására szorítkoznunk. Péczeli meséjének compositiója határozottan La Font.-re vall, mint legközelebbi miéntára.

Aesop öregje nem fakadt panaszra, hanem egyszerűen «halált kiáltott». Péczelinél a 'jobbágy' részletes rajzát adja siralmas életének; panaszja egész elegia sorsának mostohasága fölött

La Font: En est-il un plus pauvre
 en la machine ronde :

Point de pain quelque
 fois :

Talán egy ember sints a' föld ke-
 rekségén

A ki annyit sirjoa, mint én
 Gyakran nints házamban egy falat
 kenyereim

La Font. favágója csak általánosságban említi :

les soldats, les impots
Le creancier et la corvée

Péczelinél a magyar jobbágy élénkebben festi helyzetét :

Egy héten négy napot adok az uramnak (v. ö. corvée)
— ok nélkül sokszor lefogatnak
Meg-sem mondják miért? 's hatvant rám vágatnak.

Ámde viszont La Font. favágója az óhajtott halál megjelentével nyugodt s az élet szeretetén nyugvó humorral mondja meg a halálnak, hogy miért idézte maga elé :

C'est . . a fin de m'aider
A recharger ces bois ; tu ne tarderas guere.

Még Péczeli favágója :

A rettegés miatt alig lévén eszén

Mondja ugyan :

Nem birtam fel-venni e fát a vállamra
'S azért kiáltalak, hogy add fel hátamra.

De azért

Talán még most is fut, olly gyors lett a lába.

A «Favágó, Merkurius» (XXVIII. m.) cz. mesének forrását szintén compositiója árulja el. Aesop (44. mese) fejszéjét vesztett favágója «nem tudván hová lenni, ott veszekelt a vizparton». Hermes (= Mercurius) megkönyörül siralmán, lemerül a viz alá majd arany-, majd ezüst fejszével jő fel s kínálja meg, a becsületes favágó azonban csak a fafejszében ismer sajátjára. Jutalmul mind a hármat megkapja . . .

La Font. favágóját szintén lesujtja a veszteség, könyzapor borítja arcát a sikertelen keresés után s fájdalmának megindító módon ad kifejezést :

O ma cognée! ô ma pauvre cognée!
— Jupiter rends-le-moi;
Je tiendrai l'être un coup de toi.

Ennyiből s nem többől áll panasza, mely egyébként rövidsége mellett is, az igazi fájdalom által szükre mért — s így meg-

kolt — kevés szavúsága mellett is oly kifejező, jellemzetes! A szegény ember, *gagne pain*-jét vesztette el.

Péczeli embere nem is saját fejszóját vesztí el, hanem azt melyet kölcsön kére

s különös, hogy mégis zajosabb fájdalomban tör ki :

Istenem !

Látom minden gonosz megesküdt ellenem
Gyermekimnek otthon nem lévén *kenyerek*,
E kis fán reménylém hogy négy poltrát *nyerek* stb. stb.

— Sajátságos, hogy az összecsendő *kenyerek-nyerek*-ben oldja fel La Font.-féle összeteteles *gagne-pain*-t.

La Font. utánzása mellett tanuskodik a szegény favágó és Mercur közt kifejlő dialog is — melyre nézve csak La Font szolgálhatott mintául Péczelinek s nem Aesop, ki egyszerűen csak elbeszéli a történetét.

II. Nyegleség.

Talán ez az alapeszméje a vajudó hegyről szóló mesének. V. ö. Phædr. IV. 22. La Font. V. 10. Pécz. Hegy, egér (XLVI. mese.) Hogy Péczeli nem érte be Phædrus egyszerűségével s inkább hajlott La Font. módjához, a három költő kérdéses meséjének egybevetése önkényt kideríti.

Phædrus így adja elő a történetet :

A hegy vajudék s nyög vala rémségesen
Nagy a feszültség mindenütt a földszinen
S elvégre mit szül ? Egeret. (Szarvas G. ford.)

La Font. előadása szerint a hegy vajudásakor

Chacun, crut qu'elle accoucheroit —	P. Egy nagy hegyre esék egykor
D'une cité plus grosse que Paris	gyermekszülés
Elle accouche d'une souris	Mindentinnen a Nép felgyült e
	tsudára
	(v. ö. chacun au bruit accou-
	rant)
	Szül mondják <i>olly Várost</i> , mint
	<i>Bécs, Pest, vagy Eger</i>
	'S azonban gyomrából <i>ki-ugrik</i>
	egy <i>egér</i> .

2. A hálátlanság.

A falánk farkas torkán csont akad meg; a gólya (Phædr. «daru») menti meg a veszélytől; midőn zsoldját kéri, azon hálátlansággal fizeti ki a farkas, hogy érje be vele, hogy nyakát be nem kapá.

A mesét Péczeli (Farkas, Gólyya XLVIII.) Phædrus után írja (A farkas és daru I. 8.); bár a gólyát La Font.-tól kölcsönzi.

Péczeli is beleesik azon hibába, melyet, nézetünk szerint, Phædrus elkövet s melyet La Font. ügyesen elkerül. Azok vétnek a természeti igazság ellen, La Font. tiszteletben tartja. Mert nem valószínűtlen-e mind Phædrusnál, mind Péczelinél, hogy

Nagy kinja megtöré s díjjal csábítgat
Mindenkit, (cepit *singulos* illicere pretio) huzza ki . .
(Szarvas G. ford.)

A sír száján lévén *minden* állatokat
Kére, hogy huzzák ki s *igért nekik sokat*. (Pécz.)

Nem természetesebb-e La Font.-nél, hogy a megszorított farkasnak (szerencséjére), a mely nem tudott kiáltani (qui ne pouvoit crier) szerencséjére jő a gólya, s ennek int (il lui fait signe) a fúladozó.

Hogy azonban nem az állat, hanem inkább az ember «a háladatlanúság eleven példája — ezt tárgyazzák La Font.-nál, L'homme et la Couleuvre» (X. 2.) s Péczelinél «Ember, Vízikígyó» (XIV. m.). Egy kígyó az ember hatalmába kerül, ez elhátározza vesztét a háladatlan állatnak. A kígyó a háladatlanúság vádjával az embert illeti. Az ember tanukat idéz a vád megczáfolására, kik egyuttal ítélő bírák a vitás ügyben. A tehén, az ökör és a fa lépnek fel e szerepben. A tanubizonyságok csak a kígyó állításának megerősítésére szolgálnak: a tehén hiába táplálta tejével az embert, az ökör az igát csak azért vonta, hogy vénségére a fejszét várja fejére, a fa gyümölcseért, árnyékáért csak kivágásra számíthat.

Az ember mindezeket semmibe véve, ízekre vagdalja a kígyót. A mese egészben La Font. inventiója.

A cselekvény ugyanazon mozzanatokon perdül le, mint

La Font.-nél, mind Péczelinél, ki meg nem vallott mesterét még a tanulásban is követi e helyt.

Ám lássuk az egyezéseket a kígyó vádjában s a tanuval-
lomásokban.

A kígyó :

Le symbole des ingrats
Ce n'est point le serpent, c'est
l'homme

P. A háladatlanság eleven példája
Az ember.

A tehén vallomása :

«Je nourris celui-ci» . . .
«Me voilà vieille» . . .
« . . si il me vouloit encor me laisser
paitre» :
« . . si j'eusse eu pour maitre :
Un serpent».

P. Én tápláltam házát . .
Már most, hogy lassanként el-
folytak napjaim
Ha kieresztene legalább legelni
Ha gazdám nem ember, hanem
kígyó volna

Az ember :

«C'est un radoteuse ; elle a perdu
l'esprit» :

. . . dadog ez a tehén
A lába szárába száll agya-veleje

Az ökör :

Quand il eut *ruminé* tout le cas an
sa tête :

De hogy kezdé az-is a kérdést
kérözni

A tanulás :

La raison les (grands) offense :

. . az ok . . boszszontja (az urat).

E mese az emberi háladatlanságot a kegyetlenség bűnével
tetézi.

A kegyetlenség fél való színében fellépni, legalább is átall
annak látszani, a mi — tehát a jog látszatát hajhássza, innen a
tanuvallomások, melyeket maga rendel el, hogy semmibe se
vegyen.

Szóval véres tetteit okok alapján akarja végrehajtani.
A nyers erő, a hatalom meghódolása ez az igazság előtt (La
Font. Nodier-kiad. jegyzete II. 200. l.).

3. Kegyetlenség.

A «bárány és farkas» ismeretes meséjének alapeszméje a
kegyetlenség. A vérengző farkas költött okaival azon czélra tör,

melyet az ember a főnnebbi mese szerint magaidézte tanuival akart elérni, hogy t. i. a kegyetlenségét megszenteltesse.

Hogy e mese kidolgozásban sem Phædrus a mintaképe Péczelinknek, hanem La Font., ezen összehasonlítás mutatja:

«Most hat hónapja . . . hogy gyaláztál»
 «Én? . . . Hisz akkor még nem is éltem!»
 «Úgy, Heraclesre, az apád gyalázott!»
 Kiált s megkapva szétszaggatja jогtalan.

Phaed. I. 1. (Szarv. G. ford.)

Si ce n'est toi, c'est donc ton frère	P. A Bátyád volt tehát
Je n'en ai point	Nem látta Nagyságod — az én
C'est donc quel qu'un des tiens;	Bátyámat
Car vous ne m'épargnez guère	Ti, Juhászok, s ebek, mikor együtt
	vagytok
Vous, vos bergers, et vos chiens	Semmi betsüilletet én rajtam
	nem hagytok.

4. Bosszú.

Péczelinek «Ló, ember, vaddisznó» (XXXIII.) cz. meséje szerint a még szabadjában élő ló bosszút forralt a vaddisznó (Phædr. *valkant* — La Font. *szarvast* említ) ellen, mert vizét felzavarta. Az embert keresi fel bosszútervének kivitelére. Az emberi kar ereje s ügyessége a ló sebességével egyesülten áldozatul ejti a vadkant. Ám a ló szabadsága is áldozatul esik, az ember a hasznavehető állatot «bé-köti egy kis istállóba».

La Font. csak általánosságban érinti a pört:

un cheval eut . . . différent
 Avec un cerf plein de vitesse.

Phædrus specifikálja; így Péczeli is

Hol szomját oltni szokta volt a ló, belé	P. . . hol kész tanyát tarta (a ló)
Hever az ártány s felzavarja a vizet És kész a pör.	A Disznó oda ment, 's vizét felzavarta

Péczelinek mégsem Phædrus, hanem La Font. a mintája:

Lorsque le genre humain de glands se contentoit:	P. Vig éltét az ember bikkmakkal tartotta
---	---

on ne voyait pas tant de <i>carosses</i> :	<i>Szekérre kotsira</i> nem vala szük- sége
<i>Ane, cheval, et mule, aux forêts ha- bitoit :</i>	<i>A szamarat, lovat s öszvért</i> nem bántotta

A ló La Font.-nál mondja :

Je m'en <i>retourne</i> en mon <i>séjour</i> sauvage :	Örömmel <i>térek</i> már — szállá- <i>somra</i>
<i>Non pas cela, dit l'homme . . . :</i>	Hogy-hogy? <i>mond az ember nem</i> még el barátom
Hélas! que <i>sert la bonne chère</i> :	Mit <i>ér a jó élet, oda a' szabadság</i>
Quand on n'a pas <i>la liberté</i>	

A tanulságban :

Quel que soit le <i>plaisir</i> que cause la <i>vengeance</i> :	<i>A bosszuállás</i> ád <i>kis gyönyörü- séget.</i>
--	---

5. Lázadás (fondorkodás; irigység; rágalom).

A gyomorról s egyéb testtagokról szóló mesének szála az ó-klasszikus irodalomba nyúlnak vissza. E mese cselekvényében is észlelhető történet; van fejlődése. Aesop előadása szerint:

A gyomor és lábak azon *vetekedtek*, melyik erősebb kette-jök közt. A lábak azzal voltak, hogy annyira erősbe amannál, mikép még magát a gyomrot is elbirják. De, felelt ez, ha én nem táplálnálak, majd nem birnátok.

Az Aesop jelezte vetekedés már Pesti Gábornál (1536) lázadássá erősödik. A motivumok is szaporodnak; a *lábakkal* a *kezek* is szövetkeznek:

Az láb és a kéz eccer megharagvának a hasra, hogy csak hivalkodnék, és a mit ők lelnének, keresnének, azt mind fel-lakná; azt végezék, hogy avagy ő is munkálkodjék, avagy tőlök enni ne kérjen... a kéz nem akara enni adni neki. A has végre éhségnek miatta fogyatkozik; kezdének a többi tagok is meg-fogyatkozni stb. (I. Magyar Prózairók a XVI. és XVII. század-ból. Kiadja Toldy F. I. 70. 1.)

La Fontainenél (Les Membres et l'estomac III. 2.) a moti-vumok nem bővülnek; egyébaránt csak általánosan «tagokat» jelez, majd meg részletez:

Les mains cessent de prendre
Les bras d'agir, les jambes de marcher.

Pécelinél már népesebb a tábor, a lázadók közt van a szem, száj, fül, fej. (A has és a tagok. XXVI. m.) Főlöszleges bővülés. Az eszmei tartalom, a cselekvény magva mit sem szenved vala, ha a szem, száj, fül és fej hallgattak volna, nem nevelik a lázadás zaját. Mert volt-e okuk a lázadásra? Vajjon a szolgálat oly közvetlen viszonyában állnak-e a fül s főleg a száj, mint pl. a kéz és láb, melyeknek *csak* teher jut.

Egyébiránt a lázongó tagok vádbeszédjétől nem lehet eltagadni a jellemzetességnek bizonyos nemét, melyben az önszeretetnek kiváló szerep jut.

Én mint strá'sa reggel, mond a szem, felkelek
Vigyázok egész nap nyugalmat nem lelek
A' hastól a' talpig, mindenre ér gondom. —

— Én is felel a szuj, soha meg nem állok
Intek, dorgálódzom, 's estvig kiabállok. —

— Én sokszor éjjel-is mond a fül, hallgatok . .

A' kéz, egy óránál tovább perórála

Monda . .

Hogy az ő munkája látszik a határon . .

A mese compositiója mégis La Fontaine-re vall. Részletes egyezések is e mióta mellett tanuskodnak.

La Font.-nél a tagok így vádaskodnak :
nous suons . .

et pour qui ? pour lui seul : nous
n'en profitons pas

Notre soin n'aboutit qu'a fournir
ses repas

P. A has ellen pártot ütöttek a tagok

Mondván hogy tsak hever s ök izsadnak

V. ő. Mégis a mit gyűjtnek azt egyedül eszi

Sem kéz sem láb, annak több hasznát nem veszi.

A mese moralja La Font.-nél sem tud észrevétlenül a cselekvénybe olvadni, annál kevésbbé képes arra Pécelinél.

Ceci peut s'appliquer à la grandeur royale :

A jól rendelt ország olyan méhkas vagy test

Mellyben

Tout travaille pour elle :

Kész mindenik(tag) mindég a munkára

La Font. szerint a királyság tartja fenn az iparost, gazdagítja a kereskedőt, fizeti a hatóságokat; élteti a földművest, ad zsoldot a katonának. Péczeli szerint:

A fő a király . .

Pap, katonu paraszt ebben lábak, kezek

A' *Pap* int az Isten 's Király védelmére . .

Látni való, hogy Péczeli az országtestnek egy, La Font. által mellőzött tagjára figyelmeztet: a *papra*. E figyelmeztetés Péczelitől mint prédikátortól eredt. — Ez eszmét önti modern alakba Greguss (Mesék 10—11. l.).

A «Sas, Matska, Vaddisznó» (XII. m.) a «kettős ajak», az «áruló szív» átkos működését festi a macskában. A ravasz politikus szomszédjait: a sast és vaddisznót bujtja egymás ellen, illetve teszi félelmetessé egymás előtt. Először is a sasnál kezdi fondorlatát, gondos örökösre inti, mert a fa tövét ásó vaddisznó, a fa ledöntésén fárad, hogy, mint jós szemével látja

Felfalván egygyenként minden magzatunkat

Gyászos siralomra juttasson magunkat

Ezután a vaddisznóhoz kuszik le, hogy a sas részéről fenyegető közös veszedelemre figyelmeztesse

tudod-e tzeljät

Hogy te, 's én odunkból ki-menjünk, azt lesi,

Gyenge fiainkat azonnal megeszi.

A fondorlat eredményt ér. A sas fészket, a vaddisznó odvát nem hagyja el és élelemről, a lesben állás miatt, nem gondoskodhatván:

tsakhamar fiaik meghalának (a sasnak és disznónak)

Igy kapott a matska *egy* gazdag prédúra.

Hát a sassal, meg a disznóval mi történt — erről hallgat Péczeli, pedig Phædrus is La Font. is nyíltan mondják: «éhen halának el övéikkel» (Phædr. II. 4. Szarv. G. ford.) és «la faim détruisit tout» (La Font. III. 6.).

La Font. mesteri rajzát adja a cselszövőnek — a macska képében. Mint «bevégzett politikus» érdekeit ügyesen azonosítja a sas és disznóéival. E jellemvonások már Phædr. macskájában is feltűnnek:

Veszély

Fenyeget téged — a sást — s tán engem is szegényt!

Fánkat szándoka kidönteni

Hogy könnyen elfoghassa lent kis kölykeink —

Kicsinyeidre nagy veszély vár — (Így riasztja a vaddisznót) —

Mihelyt legelni méggy malaczaiddal,

Azokat elragadni készen áll a sas.

Notre mort

(Au moins de nos enfans, car c'est
tout un aux mères)

Ne tarderas guère

L'arbre tombant ils — nos nouris-
sons seront dévorés,
S'il m'en restoit un seul j'adouci-
rois ma plainte.

Felfalván egyenként stb. mint főtt.

Lui — a vaddisznónak mondja —
dit-elle *tout bas*

L'aigle, si vous sortez, fendra sur
vos petits.

Obligez-moi de n'en rien dire
Son courroux tomberoit sur moi.

La Font. macskája a gyermekeiért remegő, éltét azokéval egybekötő igazi anya remek képe, s ha egyáltalán valamit hibáztatni kellene, az tán azon körülmény, hogy amaz anyai gyengéd szívnek nyilatkozásai a cselszövő macska szájába advák (v. ö. La Font. Nodier-féle kiad. jegyzet. I. k. 146. l.).

Nem annyira a cselekvény megalkotásában, mint inkább a morálban tűnik fel e helyt La Font. befolyása

Que ne sait point ourdir une *langue*
traitresse :

Mit nem sző a hazug és hizelkedő
száj?

Des *malheurs* qui sont sortis

Ennél nagyobb gonosz *nyaválák*
házából

De *la boîte de Pandore*

Nem jött ki *Pandora iskatulyá-*
jából.

Celui qu'à *meilleur droit* tout l'uni-
vers *abhorre*

Legméltobb jussal azt a jó szív
utálja.

C'est la fourbe rie

A «kígyó és reszelő» mese alapeszméje a rágalom tompasága a szilárd erénnyel szemben.

A mese tartalma. A kígyó műhelybe (kovácsműhelybe Aes. Phædr. és Péczeli szerint — La Font. órásműhelyt említ V. 16.) kúszik; éhes létére a reszelőt kezdi rágni. A reszelő, hiábavaló, dőre erőfeszítését teszi nyilvánvalóvá

Dőre mért akarsz megmarni engemet	Aesopnál a ráspoly néma a „menyét” erőködéseivel szemben.
Ki mindenféle vasat összeroncsolok (Phædr. IV. 7.)	(Aes. 81. m.)

<i>Plutôt que d'emporter de moi Seulement le quart d'une obole Tu te romprois toutes les dents Je ne crains que celles du temps.</i>	<i>mig belöllem elnyalhattz egy morzsát Elébb nyelved és szádb búcsút vész magától Én tsak az időnek jélek a fogától</i>
--	--

A «Béka Sőre» (= hizlalt, hizott kövér marha. Kisd. Szót. *Pecus saginatum*, Bus v. *sus saginata* Sándor J.), elvét és tanulságát röviden így jelzi Phædrus: «belevesz a szegény, ha majmol gazdagot» (Szarv. G. ford.). E morál bővül voltaképp La Font.-nél (I. 3.); Péczelink sem éri be a rövid inops *potentem dum vult imitari tanulsággal*. Lássuk minő sikerrel fordítja, illetőleg alakítja át La Font. morálját, melyet a klasszikus becsüek közé számítanak.

Tout <i>bourgeois</i> veut bâtir comme les grands seigneurs;	Minden kicsiny Burger örömetst Gróf lenne
Tout petit prince a des ambassadeurs;	A <i>Szegény</i> , a Bárót akarja követni Költsön kér s azután nem tud megfizetni.
Tout <i>marquis</i> veut avoir des pages.	

A kicsiny «Burger» és «Szegény» korántsem fokozzák úgy az eszmét s nem fejezik ki kapcsolatukkal — Gróf — Báró — olyan energiával az ellentétet, mint La Font.-nél *bourgeois*, *petit prince* és *marquis*.

Az önteltség, határtalan önszeretet s mások szeretetlen megítélése a vezéreszméje, a cselekvény magva, La Font. La Besace cz. meséjének (I. 7.). Phædrusnál e drámának csak utolsó jelenetét olvassuk (I. fönt). Péczeli Jupiter és minden állatok cz. meséje (XXXVI.) egészben elég hű fordítása «La Besace»-nak.

A mese tartalma. Jupiter összehívja a föld minden állatait. Azért gyűjti őket egybe, hogy ha tán egyik másik alkatában, külsejében találna valami tetszésre nem valót, módosítását, javítását kívánalmi pontként terjeszsze eléje. Először is a *majmot* szólítja fel nyilatkozásra, mint a mely a külső kevés ékes tulajdonával dicsekedhetvén, bizonyosan fog találni kívánni valót, a hiány pótlására; ám a majom meg van elégedve külsejével, sőt gúnyosan czéloz a *medvére* — nálánál tehát kiválóbb teremtésnek tartja magát — ez meg oly távol áll az elégedetlenségtől, hogy hizeleg önnönmagának s gúnyosan utal az *elefánt* idomtalan nagyságára, öszhangtalan alkatára. A bölcs elefánt nem tömjénezz ugyan önmagának, de a *czethalat* már csak mégis igen nagynek (La Font.), szörnyű nagyságnak (Pécz.) gondolja.

A nagy állatokat a kis állatok sora követi. A hangya a kis buzaféreghez képest magát óriásnak hiszi (colosse La Font. Atlas Pécz.).

Az ember a gúnyos megszólás nyilaival saját nemére lövöldöz.

Jupiter a többi állattal minden botorságuk mellett is meg van elégedve; ám az embernél nyilvánuló fokozott botorságot büntetés nélkül nem hagyhatja. A büntetés eszközeül a kettős tarisznyát választja.

Vizsgáljuk Péczelinél a feldolgozás módját, külső módját, összevetve mintájával.

A majom (megszólása) rágalma

pour mon frère l'ours, on ne l'a	medve Bátyám
qu'ébauché :	A sok munka között félbe fejeztették.
Jamais il ne se fera peindre :	. . . formáját soha nem véteti
	. . . magát ő le nem festeti

A medve

Glossa sur l'éléphant, dit qu'on	Az egy elefánt nem tetszik sze-
pourrais encor :	memnek
Ajoutez à sa queue, ôtez à ses oreil-	Adni kellene meg sokat a farkához
les	El kéne két fontot venni a füléből

A majom öntetszelgő nyilatkozatát nem fordítja szabatosan Péczeli

Mon portrait jusqu'ici ne ma rien	Ábrázatom semmit nem vethet sze-
reproché :	memre.

A portrait nyilván arcképet jelent La Font.-nél. (Mátkája *portróját* . . Csok. Dor. 1. k.)

La Font. jelzi az ember mások iránti könyörtelen ítéletét: «mai parmi les plus fous notre espèce excella» — Péczelinél ez ítélet alakot, illetőleg tartalmat nyer:

Nagy Jupiter . . szép az én termetem
De a János órrát szüntelen nevetem.
Péter szomszédomnak olyan nagy a szája.
Mint egy vám-kerekű kalap karimája
Mit nem kén mondanom az István lábáról,
Vagy a Kató komám' fel-púpzott hátáról,
Kedvére szapulni már el-kezdé Borkát
A' mikor Jupiter bé-dugta a torkát.

E részlet eredeti Péczelinél, de vajjon előnyösen ismer-teti-e Péczelinek akár teremtő erejét, akár s különösen izlésének fejlettségét? (V. ö. még: az elsőt (tarisznyát) *enyvezte* néki a mellyére, Másikat szegezte háta közepére.)

6. Barátság.

Péczeli «Két hiv barát» (III. m.) cz. meséje két testi-lelki jó barátot fest. Az egyik egy izben éjnek idején barátjához rohan «meztelen kardal», (Debr. gr. és Gyarm. orthographiája) felriasztja alvó barátját, ki rémülten megy elébe. A felriasztott barát részvétellel kérdi a különös megjelenés okát «tán házad feltörték» «vagy tán pénzed a kotzkán elnyerték?» s egyszers-mind nyújtja neki «pénzel tölt 'sacskJát» s kötözi is esetleges védelemre szablyáját. Egyik sem oka a szokatlan megjelenés-nek, hanem rossz álom, mely «gyilkos kézben» mutatá a felriasztott barátot. (La Font.-nél 'kissé szomorúnak' tünteti fel az álomkép.)

E mese La Font. Les deux Amis cz. meséjének (VIII. 11.) imitációja. A barátságról La Font. mindig benső és igaz meghatottsággal ír. Az igaz barátságnak mindenre kiterjedő figyel-mét festi a nevezett mesében. Meséjén egyrészt a gyengédség, másrészt dévajkodó francia szellem ömlik el. Péczeli annak igaz hangját nem találja el — a gyöngédség beteges érzélgéssé

fajul nála; ennek meg ex professo nem lehet, nem akart lenn tolmácsa. A Péczelinél hiányzó részlet:

Vous ennuyez-vous point
De coucher toujours seul ? Une esclave assez belle
Étoit à mes côtés; voulez-vous qu'on l'appelle ? —

A barátság eszméjét fejezi ki a «Galamb, Hangya» (XXXVII.) cz. mese is. A mese æsopi eredetű (41. m.).

Rövid tartalma: a galamb a vízbe eső hangyát a ledobot szalmaszál által megmenti. Ime a barátság ténye, melyet a hangya részéről hasonló követ: ő meg a vadász sarkát csíp meg akkor, midőn fegyverét a galambra irányozza s míg a vadász

a marás helyét . . vakarja (La Font. *retourne le tête*
Tsattagó szárnyakkal messze száll előlle . .

E mesét is La Font. után (II. 12.) dolgozza Péczeli.

Ime a nyomok.

Le long d'un clair ruisseau buvoit <i>une colombe</i>	Egy Galamb a tsergő patakban for- máját
Quand sur l'eau se penchant <i>une</i> <i>fourmis y tombe</i>	Nézte . . (A mikor <i>egy hangya esék</i> <i>e folyóban a víz . . a kis Han-</i> <i>gyának Tengernek tetszék</i>
Et dans cet océan . .	
Ce (un brin d'herbe) fut un pro- montoire :	Ollyan volt e' fű-szál néki mint egy Bárka

7. Házasság.

A «Vén legény, Vén, és iffju Aszszony» cz. (XXXII.) meséje Péczelinek eredetileg æsopi motivum. (162. m.). Phædrus is utánozza (II. 2.)

La Font.-nél is megtaláljuk (I. 17.).

Péczeli vén legénye nősülni akar, ám a választás nehézségén nem tud győzedelmeskedni; két nőhöz vonzódik egyszerre, egy korosabb és egy ifjú özvegyhez, «megosztotta» tehát magát köztök.

Az előrehaladt kor dere kezd szürkülni haján, e tarkaságban a fehér szálak a fiatal nőnek, a barnák meg a korosabbnak

sértik szemét. Amaz tehát a fehér szálaknak, emez meg a barnák kihuzogatásához fog. Emberünk feje a két ellenkező szeszély áldozataként — kopasz lesz.

Péczei forrásának a többi közt van egy határozott krite-riuma, s ez a megcsúfolt agglegény keserű kifakadása : oly moz-zanatot, mely először is La Font.-nél merül föl.

Je vous rends, dit-il, mille graces, Köszönöm, mond a' Vén, szerelmes
les Belles : Jegyesek

Celle que je prendrais voudroit Látnom hogy mindketten ti azt akar-
qu'à sa façon : jútok

Je vécusse Hogy *inyetek szerint* éljen vén mát-
kátok

A jó ízlés rovására hogyan bővíti néha a cselekvényt, arra itt jellemző példa akad :

Ces deux veuves . . Két özvegy . .
L'alloient quelque fois testonnant, Gyakran özszes fejét öleikbe tették
C'est à dire ajstant sa tête. Ottan fűsülgették s gyengén tsi-
noztatták
(V. ö. «a nők kenik-fenik» Phaed.
Szarv. ford.)
Ha mi élőt lelték, azt benne nem
hagyták.

Az egyenetlen házasságot rajzolja a «Bagoly, Héjja» is (VI. M.). A bagoly megunja a magános életet, élettársra gondol, hogy «elüznék unalmit rózsás mosolygási». A héjját szemeli ki s nyeri is hitestársul, az álmos sas jóváhagyásával, ki a házasságot kötökre az egyházi hatóság egy nemeként tűnik fel.

A kölcsönös csalódás csakhamar megzavarja a házasságot. A bagoly elválásra gondol, s erre nézve a sas forumát keresi fel, lepiszkolják, a hebehurgyán házassodó «a motskot pénzen nem vette».

A kölcsönös szemrehányás, üldözés tovább foly, míg végre «halálra epedtek».

E cselekvénynyel párhuzamban halad az emberek közti «bü bele Balás»-ként megcsúszó házasság rajza — a tanulság ke-retében.

Ez utóbbi cselekvény mozzanatai rhythmusszerűleg egyeznek az előzőivel.

A kiábrándult héjja így dühöng:

. . te vak bolond, szegény	Egy helyt a Menyasszony sír, hogy <i>szegény</i>
Hogy juta eszedbe, hogy lennél völegény:	Részezes azonban korhely a Vö- legény

A bagoly:

Rendre szemléletti Hitvese tetemét	A Paraszt elviszi Mátkáját
Hát látja, hogy véress az órra s a szájja	Akkor kezd bánkódni, mikor ott- hon látja
S hogy álmában-is mérges a for- mája	Hogy mérges, kikapó . .

Péczei előtt e mese alkotásakor lebeghetett La Font. Le mal marié (VII. 2.) cz. meséje; nem a cselekvény menetében, hanem egyes részletekben lehet konstatálni a reminiszcenciákat.

La Font. meséjében a férj a zsémbes nőt szüleikhez küldi; czivódó természete átkát itt a liba- és disznópásztorok érzik, mely előttük is gyűlöletessé teszi őt. Ezen tapasztalat döntő eredményű lesz a férjre, elvál tőle s azon szörnyű fogadást teszi, hogy azon esetre, ha csak eszébe jutna is valamikor az izgága asszonyt visszahíni: legyen túlvilági büntetése, két hasonló szabasú feleség férjének lennie.

E mesét — melynek egyébként esopi a motivuma 93. m. — a francia magyarázó is egészben rossznak mondja, ha-hogy egyáltalán mesének lehet csak mondani is. A zsémbes nő jellemrajza egyetlen fénypontja e mesének:

Rien ne la contentoit, rien n'étoit comme il faut	
Monsieur ne songe a rien, Monsieur dépense tout	V. ö. Részezes s azonban Korhely a völegény.
Monsieur court, Monsieur se repose	Péczeinél a fiatal feleség: tsak a száját tátja (v. ö. »ne songe a rien»).

A házassági boldogság s erények két mesében nyernek kifejezést az «Egy pár papagály» (I.) és «Hím és nőtény galamb» (VIII.) címűekben.

Amabban két papagály gyengéden szereti egymást; példás

házaséletet élnek. Az egyiknek azonban egyszer csak baja esik és «szemét elmereszi». Gazdájuk, «a Bölts» tükröt tart a párjavesztett elé, az öncsalódás varázsa nem tart soká, megtörik, midőn «mint máskor kedvesét tsókolni akarta»; epekedik a kiábrándult fél «míg halálos álom szemét bé-fogta».

Ennyiazegész. A vékony cselekvény Péczeli sajátja, ha hogy cselekvényről szó lehet, mely a leírások s didaxis özönébe fül. Úgy látszik, hogy ezen értékre csekély mesébe is olvadnak La Fontainei reminiscenciák, nem a leírás dolgában, mert ez La Font.-nél szerkezeti jelentőségű, a mi itt hiányzik, sem a morált tekintve, mely La Font.-nél sohasem száraz didaxis vagy predikáció, míg Péczelinél másutt is, itt is az; — a tükörféle motívum látszik La Font. imitációnak: un manant au miroir prenoit des oisillons (VI. 15).

A másik mese szerint a him galamb búzaszemét megy keresni kedvesének — kihez, mellesleg mondva «soha más him nem fért» a mint ő «más nöstényt nem esmért». — Távolléte alatt egy «bújaság tűzétől felhevült» galamb teszi próbaköre a nöstény hűségét; az önvédelem «négy óránál tovább» tart s nem sebek nélkül, míg végre a haza érkező him több galambbal szövetkezve «a közellenséget halálig paskolják».

A költő a morálban méltó haragra gerjed «a házasságrontó szemtelenek» ellen.

E mesében, tendenciájára nézve, s ez irányhoz tartozó cselekvény-részletekre nézve La Font. nyilván nem szolgált mintaképül. La Font. sehol sem dicséri a hűséget. E pontban nem érzi rendben a maga. szénáját (Nisard. i. h. 140. l.). Ő sohasem vette komolyan a házasságot, sem a mágáét, sem a másét, sőt megvallja, hogy más területeken vadászott, s mintha csak azt mondaná, hogy az effajta vad jobb. (Taine i. h. 21. l.)

Mégis e mese cselekvényét vizsgálva, annak szövésében rá kell ismernünk egyes La Fontainei szálakra; a búzátkereső himgalamb kalandjai, az ölyvek elől menekülése az oduba, nem emlékeztetnek-e a híres «les deux Pigeons» (IX. 2.) cz. mese utazó galambjának megható élményeire?

A du «blé répandu», mely magához csalja, a «vautour», mely ellenségesen rácsap, menekülése (aupres d'une mesure)

Péczeléivel azonos motivumok. La Font.-nél az utra kelt galamb a szerencsétlen, sebekkel tér meg, Péczelinél sem szerencsés a búzakeresésre kiröpült galamb — ám sebektől a honn maradott vérzik. Mondjuk-e azonban, hogy La Font. honn maradó galambjának, bár testi értelemben vett sebek miatt nem szenved, fájdalma mindenha meghatóbb, költőileg szebb leszen, melyet oly gyönyörűen fejeznek ki szavai, melyekkel a kirándulni óhajtót, fészke melegét odahagyót magához akarja bilincselni:

L'absence est le plus grand des maux,
Non pas pour vous, cruel! stb.

8. A papság.

Van Péczelinek néhány eredeti meséje, köztök csak a következők érdemelnek némi figyelmet: Juhász, bakok, juhok XVIII., Pap és napszámosok XXIX. és Király és kapás LV. m.

Egyik sem érdemli æsthetikai szempontból e figyelmet. Szerkezet dolgában még az utolsó válik ki, bizonyos leleményesség jellemzi.

A Juhász stb. cz. épen nem tannskodik inventiójánál fogva valami dús képzelemről. Ime a rövidre vont cselekvény: a juhász nyájával a legjobb egyetértésben él, egyszer csak a bakok összeküldnek a kedvükben nem járó pásztor ellen; a jámbor juhok hiába vetik magokat közbe

hijjában kérték a *büdös* bakokat
a szegény Pásztornak vég obsitot adtak.

A bakok által aztán szájuk izént fogadott pásztor velök előtt prédál a juhok között.

E mesét aztán megszerzi egy az emberi viszonyokból vett cselekvénnyel. A korabeli reformatus papságnak a község kényétől függő kedvezőtlen helyzetét rajzolja e cselekvény — mely adatainál fogva nem érdektelen: ilyen a pap ellen használt rovás, a kitoló vagy kimaró voks eszköze; a fejér és veres tengeri

ha a veres szemet számosznak találják
Akkor a jó Papnak ha nints-is mit enni
Öt-hat gyermekével ki kell onnan menni. —

A mese compositióra nézve egyezik a «Bagoly és Héjjá»-éval

A juhász ellen emelt vádak:	a jó pap elleniek:
gyapjoknál hogy <i>szébb a bundája</i> :	Ma holnap földes ur lesz . .
	A Papnének
	<i>Drágább szoknyája van mint a Birónének</i>

Lassan sivölt, s <i>mikor rajtok fordít:</i>	<i>mikor felül a kar tetejére</i>
Alig <i>hallják szavát</i> , mert csak tsiny-nyán ordít	<i>Gyenge szava' hangja lassan hat felére.</i>

A mese már alapeszméjében is rossz, mert megengedi-e a mesei valószínűség, hogy a juhász a bakok bármily tömör csapatja elől hátrálni s tova költözni kénytelen legyen? Különös az is, hogy a juhászban az általa képviselt jó pap minden jeles tulajdona mintegy halmozva tűnik fel — ha prédát kapott ki a farkas nyájjából, addig üzte, míg azt kihuzta szájából | Hajló veszszejével őket igazgatta, gyakran *végfalatját* a betegnek atta.

A Pap és Napszámosok cz. mese szerint a pap munkásokat küld szántóföldjére, lelkökre köti, hogy serényen lássanak a dolgozhoz, ő velök nem tarthat, magas tiszte fogja honn

Ételt kell készítnem lelketek számára

a mindent látó szem felügyeletére bizza őket.

A munkások azonban, egyet kivéve, korhelyek

Délben leülnek s majd estig alusznak

Amaz egy lelkiismeretes munkás fáradságát nagy szerencse jutalmazza meg

mikor izzadt kézzel kapál
'S forgatta a földet, egy tsuporra talál
nézgéli hát pénzzel van tele.

V. ö. egy kapás aranyat talált. Aesop. 82. m.

A jó pap a felajánlott kincset birtokában hagyja, nem fogadja el:

Az Úr hív munkádért mert megáldott vele.

Ennél jobban van gondolva a «Király, Kapás» (Toldy is közli a Magy. költ. kk. II. 143—144. l.).

Egy király utaztában kapásra talál, szóba állván vele, kérdi tőle, mit keres napjában; négy garast, volt a felelet. A kereset csekély voltán ámuló királynak még azt is kell hallania, hogy egy garason a kapás erőt vesz, a másodikat «interésre jó kéznél letezsi», a harmadikat régi adósságainak törlesztésére fordítja; a negyediket földbe vágja. A különös ötlet értelmét nem találja sem a király, sem környezete. A talányosan beszélő kapás így fejtí azt meg: az egyik garassal éltét tartja fenn — erőt vesz a föld munkálására; a másik garas fiának nevelésére kél, a ki hálás leszen s a garast interesestül megtéríti; a harmadikkal elagott atyát tengeti; a negyedikkel

tartom egy eladó Lyányom

S Azért mondám, hogy azt mindég sárba hányom;

Mert ez vissza nekem nem fogja fizetni,

Ha férjhez megy, majd rám ügyet sem fog vetni.

Az «okosan tréfáló szó fontossága» illetve talányossága a sarkpontja e mesének, de valjon elégséges anyag-e az a cselekvény megalkotásához? A talányosság más nemével ugyan, de találkozunk La Fontainenél is. Egy mogul álma (Le Songe d'un Habitant du Mogol XI. 4.) rejt ily talányosságot; az egyik álmkép török nagy vezért tüntet fel tiszta s vég nélküli gyönyörök közt az Elysium örök virányain, a másik egy remetét mutat lán-goknak és hallatlan kínoknak közepette. Az álm titokszerűségén sikertelen tünődik az álmodó mogul, elvégre is az álmfejtő adja annak értelmét: a nagyvezér túlvilági jutalmának oka, hogy e világi éltében hébe-hóba felkereste a magányt: a szegény remete bünhódésének meg az a nyitja, hogy néha napján bókolni (faire sa cour) járt a nagyvezér udvarába.

E mesében sem történik szorosan véve semmi, hacsak a titokzatos álmat nem vesszük, képeivel, cselekvénynek. Nodier, a magyarázó habozik is mesének mondani e költeményt.

Egészben Péczeli inventiójából származtak a következő mesék: Egy pár papagáj (I), Vad kottza és malattzai (IV), Pujka és tsirkéi (V), Bagoly Héjja (VI), Szarvas, és Borjai (VII), Juhász, Bakok, Juhok (XVIII), Majom és Vadak (XIX), Oroszlány, és társai (XXII), Pap és nap-szamosok (XXIX), Utazó

és Hóltt ember (L), Tengeri-Hajós, vadnépek (LI); Király és Kapás LV); tehát mintegy tizenkét mese.

Az egész gyűjtemény ötvenöt meséjének jelentős része, majdnem negyven mese, La Fontaine imitációjának bizonyul a szoros elemzés folytán. A bevezetés törekedik azon kérdésre felelni, mért tagadja meg Péczeli La Fontainétól az elismerés koszoruját, mi teszi őt félig-meddig hálátlanná La Font. nagy szelleme iránt. — Helyén való dolog, ha Péczeli nem tudja eléggé szívünkre kötni a háladatosságot — ám példája mért mutatja az ellenkezőt a szellem birodalma: az irodalom körében; a költői művek az alkotó szellem édes gyermekei; Péczeli meséi meg La Fontaine remekait reprodukálják, La Font. meséinek, hogy úgy mondjuk, szülőttei, mindenütt ugyan nem ütnek atyjokra, főleg erkölcsi érzület dolgában, mely náluk tisztultabb, vagy inkább: szigorúbb; ámde viszont hiányzik nálok, vagy nagyban fogyatékos, a gondolat és érzelem azon költői bája s a naiv vagy humoros elbeszélő ajak azon édes zenéje, mely tulajdonok együttvéve mindig elbájolják a La Font. lángszelleme szülőtteinek körében mulatót.

Székesfehérvár.

BARBARICS L. R.

ANAKREONI DALOK.

(40) Búttalan élet.

Az enyelgős Dionysnak
 Szeretem víg deli tánczát,
 Szeretem, ha szép fiúval
 Iszom egyet s zeng a lantom.
 De leginkább szeretem, ha
 Liliomfűzér fejében
 A leányok közt enyelgek.
 A szívem sehogy se tudja,
 Mi az a kaján irigység;
 A gonosz nyelv tompaélfű
 Nyilait kerülni szoktam.
 Ki nem állom lakomáknál
 A garázda csúf czivódást,
 Viruló leánysereggel
 Zene szóra tánczra kelve
 Vigan élem a világot!